

ישעיהו פרקים י-יא

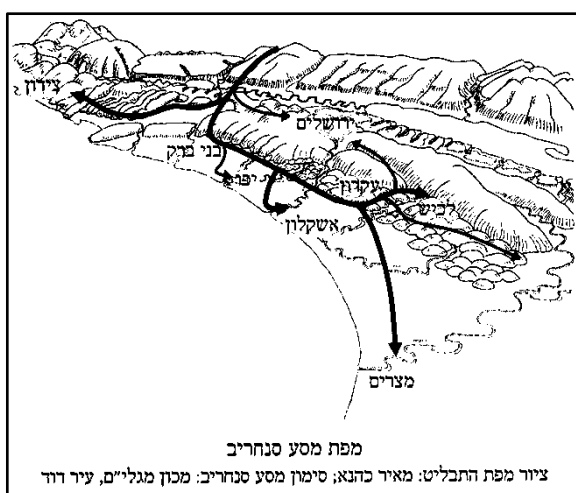
מבוא

פרקים י-יא הם חלק מתוך יחידה נבואית גדולה יותר (הכוללת גם את פרק יב), ומתארת את נפילת ממלכת אשור בעקבות גאוותה, ועלייתה המחודשת של מלכות בית דוד, הנאמנה לקב"ה. בהפטרת יום העצמאות קוראים פרקים אלו (מפרק י פס' לב עד פרק יב פס' ו).

שאלות מכוונות למידה

- במה באה לידי ביטוי הגאווה של מלך אשור? באיזו מידה הוא אכן "שבט אפוי" של הקב"ה?
- מה מאפיין את ימי תקומת בית דוד, שיבואו אחרי נפילת אשור?
- תיאור הגאולה בפרק י"א - משל או כפשוטו?

אשור - רקע היסטורי

ממלכת אשור שכנה באזור עירק של ימינו. במאה ה-8 לפני הספירה בימי ישעיהו היא כבשה את רוב מדינות האזור והפכה למעצמת על. במסעות הכיבושים שלה היא שעבדה והגלתה את תושבי הארצות שנכבשו, המדינות המשועבדות נדרשו להעלות מס לממלכה האשורית. הכיבוש האשורי התאפיין בעצמה אדירה ובאכזריות גדולה שבא לידי ביטוי בהרס רב, בביזה, בלקיחת השלל, בגזל האוצרות של העמים והערים שכבשו, ובהגליית תושביהן לארצות רחוקות.

האשורים כבשו ושיעבדו את מלכות ישראל והגלו את עשרת השבטים, בשני שלבים: בשנת 732 לפנה"ס - בימי פקח בן רמליהו האשורים כבשו, שיעבדו והגלו את תושבי הגליל

(מלכים ב טו, כט) ובשנת 721 לפנה"ס בימי הושע בן אלה האשורים חרבו את שומרון, בירת ממלכת ישראל והגלו את שאר תושבי מלכות ישראל לאשור, ובכך בא הקץ על ממלכת ישראל (מלכים ב, יז, ה-ו).

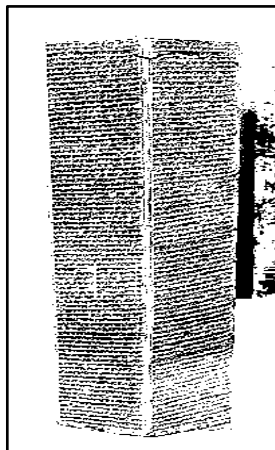
בשנת 705 לפני הספירה, בעקבות מותו של סרגון מלך אשור סנחריב מולך על ממלכת אשור. עם עלייתו למלוכה פורץ מרד רב ממדים במערב האימפריה האשורית, המרד לובה ע"י המצרים והוא בא לידי ביטוי שמדינות החסות של אשור וביניהם ירושלים הפסיקו להעלות מיסים לממלכה האשורית. בשנת 701 לפנה"ס סנחריב, המלך החדש של אשור, יוצא בראש כח של 200,000 לוחמים, למסע של דיכוי מרידות ושל כיבושי ערים השוכנות על קו החוף של הים

התיכון מצידון ועד אשדוד. בשלב ראשון חזקיהו מלך יהודה סירב להיכנע לאשור, וביחד עם נסיכי אשקלון ועקרון הם התריסו כנגד הצבא האשורי, ובטחו בביצוריהם ובעזרה שתבוא ממצרים. ירושלים שמה את מבטחה גם באלוקי ישראל. אך סנחריב ניצח את בני הברית המצרים בקרב בשדות אלתקה (ליד יבנה). משם המשיך מערבה למחוזות המערבים של מלכות יהודה אל שפלת יהודה. במהלך המסע הוא כובש 46 ערים בצורות ביניהן את עזקה, את גת ואת לכיש. לכיש הייתה

העיר החשובה ביותר שבשפלת יהודה ונחשבה שנייה לירושלים, סנחריב הטיל מצור על עיר המבצר החזקה, ולאחר זמן כבש אותה והפכה למפקדתו הקדמית. על המלחמה הקשה ועל לכידתה של לכיש אנו לומדים מ"תבליטי סנחריב" שנתגלו בנינווה. גדודי אשור המשיכו דרומה עד אזור באר שבע, את ירושלים השאיר סנחריב ל"מנה אחרונה".

בספר מלכים ב פרקים יח-יט מתואר המשך המסע של סנחריב ובו הפרטים הבאים: לאחר הניצחון של סנחריב על לכיש, הבין חזקיהו מה צפוי לירושלים ולכן בשלב הראשון חזקיהו נכנע למלך אשור ושילם לו מס כבד של "שֶׁלֶשׁ מאות כֶּסֶף וְשִׁלְשִׁים כֶּכֶר זָהָב" ואת "כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית ה' וּבְאֲצֵרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ" ובנסוֹף לַכֶּךָ אֵף "קֶצֶץ חֲזָקְיָה אֶת דְּלֹתוֹת הַיֶּכֶל ה' וְאֶת הָאֲמֹנוֹת אֲשֶׁר צָפָה חֲזָקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר" (מלכים ב יח, יד-טז). סנחריב קיבל את המיסים הכבדים ששיגר אליו חזקיהו, אך הדבר לא השביע את תאבוננו, הוא החליט להגביר את הלחץ על ירושלים מתוך שאיפה לפתוח את שעריה בפני הצבא האשורי, לשם כך הוא שם מצור על ירושלים ושלח כמשלחת את תרתן, רבסריס ו**רבשקה** מבכיר הצבא האשורי, למלחמה פסיכולוגית על ירושלים. משימתם הייתה לשכנע את תושבי ירושלים להיכנע ולא להישמע למנהיגים שתומכים בהמשך המרידה. הדובר העיקרי במשלחת היה רבשקה, והוא נשא נאום ארוך בו קרא אל העם שלא לשעות לעידודיו של חזקיהו ולהיכנע למלך אשור. כאשר חזקיהו שמע את הנאום משריו, הוא עלה והתפלל במקדש ושלח שליחים אל **ישעיהו בן אמוץ הנביא** שיתפלל גם הוא לישועה. ישעיהו הרגיע אותו וניבא לו שסנחריב ישוב לארצו וימות שם. רבשקה שלח שוב שליחים אל חזקיהו, עם מכתבים החוזרים על הטענה שהשמיע בנאומו, וחזקיהו חזר והתפלל במקדש. בעקבות תפילתו שלח אליו ישעיהו מכתב, בו ניבא כי צבאו של סנחריב **יובס באופן נסי**, ולא יפגע בירושלים כלל. בפרק י"ט בספר מלכים ב (יט, לה-לו), מסופר כיצד הסתיים המצור על ירושלים: "וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶךְ ה' וַיֵּץ בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר מֵאֶה שְׁמוֹנִים וְחַמְשָׁה אֲלָף וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר וְהָנָה כָּל־סַרְסִים מֵתִים". וישע ויֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוָה".

מסע סנחריב מתואר לא רק בתנ"ך אלא גם בממצא ארכיאולוגי שנתגלה בנינוה, ומכונה: "מנסר טיילור", חלק מהממצא עוסק במה שאירע בירושלים:

"ואשר לחזקיהו היהודי, אשר לא הביא את צווארו בעולי, על 46 עריו הבצורות.... שמתו מצור וכבשתי אותן על ידי סוללות עפר כבוש ששפכתי עליהן... **ואותו (חזקיהו) סגרתי כמו ציפור בכלוב** בתוך ירושלים עיר ממלכתו."

ב"מנסר טיילור" סנחריב מתאר את המסע הצבאי בו כבש 46 ערים, הוא מתאר את מס הכבד ששילם לו חזקיהו ואת המצור שהוא שם על ירושלים, אך הוא אינו מתאר שהוא הצליח לכבוש את ירושלים, מפתיע שמלך אשור הגדול, שמתפאר בכל ניצחונותיו וכיבושיו, לא מתאר, את כיבושה של ירושלים. מהעדר תיאור כיבוש, הסיקו חוקרים רבים שסנחריב אכן כשל בכיבוש ירושלים בדיוק כפי שכתוב במקרא. המאורעות של מסע סנחריב והמצור על ירושלים מתוארים בספר מלכים ב בפרקים יח-יט, פרקים אילו הם הרקע ההיסטורי לנבואת ישעיהו בפרקים י-יא.

נפילתה של ממלכת אשור

פרק י

תפקידה של אשור

פירוש	ישעיהו פרק י
דברי ה' על ממלכת אשור הגאה בניצחונותיה: דעו כולם שאשור הוא השבט שבו אני מכה בחרון אפי את עמי. אשור הוא "שבט אפוי" של הקב"ה, המטה שבאמצעותו מכה הקב"ה את העמים שיש להענישם. אני משלח את אשור להכות את "גוי חנף". הביטוי "גוי חנף" (עם רשע) מכוון דווקא לישראל (רש"י), ומהווה ביטוי לכעס ולניכור של הקב"ה כלפי ישראל שחטאו. במילים אלו הנביא מצדיק את העונש שמיועד לבוא באמצעות האשורים.	(ה) הוֹי אֲשׁוּר שְׁבֵט אַפִּי, וּמִטָּה הוּא בְּיָדָם זְעָמִי : (ו) בְּגוֹי חֲנֵף אֲשַׁלְחֵנּוּ, וְעַל עַם עִבְרָתִי אֶצְנֹנּוּ,
התפקיד שנותן הקב"ה לאשור הוא "לְשַׁלַּל שְׁלָל וְלָבֹז בָּז, וְלְשׁוּמוֹ מִרְמָס כְּחֹמֶר חוּצוֹת", כלומר: לפגוע ברכוש של עם ישראל (לקחת מהם שלל וביזה) ולהשפיל אותם, כמו עפר שברחובות שכולם רומסים.	לְשַׁלַּל שְׁלָל וְלָבֹז בָּז, וְלְשׁוּמוֹ מִרְמָס כְּחֹמֶר חוּצוֹת :
מלך אשור מתגאה בעוצמתו ובהישגיו במסעות הכיבוש שלו, למרות שלמעשה הוא מהווה רק אמצעי בידיו של הקב"ה (רד"ק ז). מלך אשור אינו מעלה על דעתו שבהכנעת הגויים הוא עושה את שליחותו של ה'. כאמור התפקיד שנתן הקב"ה לאשור הוא לפגוע ברכוש של עם ישראל ולהשפיל אותם (פס' ו). אולם אשור מעוניינים לחרוג מהשליחות המוטלת עליהם, ולפגוע פגיעה חמורה הרבה יותר "להשמיד" "ולהכרית". (כך גם בזכריה, א' טו: "וְקִצְפֵי גָדוֹל אֲנִי קִצְפֵי, עַל הַגּוֹיִם הַשְּׂאֲנָנִים, אֲשֶׁר אֲנִי קִצְפָתִי מֵעַט, וְהִמָּה עָזְרוּ לְרָעָה") חטאה של אשור הוא חטא ההגזמה, החריגה מהתפקיד שהוטל עליה.	(ז) וְהוּא לֹא כֵן יִדְמָה, וְלָבֹז לֹא כֵן יִחְשֵׁב, כִּי לְהַשְׁמִיד בְּלָבֹז, וְלְהַכְרִית גּוֹיִם לֹא מֵעַט :
סנחריב מלך אשור מתגאה ואומר: הלא ראוי לכל שריו שיהיו כולם מלכים?! ולכן והוא הולך לכבוש מדינות כדי להמליך עליהם את שריו (דעת מקרא)	(ח) כִּי יֹאמֶר: הֲלֹא שְׂרֵי יִחְדּוּ מְלָכִים!?
אף פסוק זה הוא מדברי ההתפארות של סנחריב אשר מונה את הערים שכבש: כרכמיש, כלנו, ארפד, חמת, דמשק, שומרון. ההתמודדות המוצלחת מול ערים גדולות ומבוצרות מביאה את מלך אשור לראות את עצמו כבעל כוח לא מוגבל, אולי אפילו כאל, ולהכריז שגם ירושלים לא תעמוד בפניו (רד"ק ט).	(ט) הֲלֹא כְּכַרְכַּמִּישׁ בָּלְנוּ, אִם לֹא כְּאַרְפַּד חֲמַת, אִם לֹא כְּדַמְשֶׁק שְׁמֶרוֹן?
סנחריב ממשיך ומתפאר שהמלחמות שלו הם גם מלחמות דתיות, ולכן גם הניצחון שלו נתפס כהבסת אלוהי ואלילי העם המנוצח. והוא אומר: כשם שעלה בידי להכניע את המלכות העובדות אלילים, אלילים אשר מושלים בהן ומגנים עליהן, וכשם שהכנעתי את שומרון ואליליה כן אגבור על ירושלים ואליליה. מלך אשור לא עושה הבחנה בין אלוקי ישראל לבין אלילי ע"ז מבחינתו כולם אלילים שהוא בטוח שהוא יכול לגבור עליהם. המילים "הלא, כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתִי לְשְׁמֶרוֹן וְלְאֱלִילֶיהָ: כֵּן אֶעֱשֶׂה לִירוּשָׁלַם, וְלְעֶצְבֵיָהּ" נאמרות בשלב שבו ממלכת שומרון אכן חרבה, ותושביה יצאו לגלות, ולכן באוזני אנשי יהודה הן נשמעות מאיימות ומשמעותיות במיוחד.	(י) כְּאֲשֶׁר מֵצֵאתָ יְדִי לְמַמְלַכַת הָאֱלִילִים, וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשְׁמֶרוֹן: ¹ (יא) הֲלֹא כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתִי לְשְׁמֶרוֹן וְלְאֱלִילֶיהָ, כֵּן אֶעֱשֶׂה לִירוּשָׁלַם וְלְעֶצְבֵיָהּ :

1. למד היטב את פרק י פסוקים ה-ז, ואת הפירוש הצמוד אליהם, וענה:

- את מי ישעיהו מצטט בפסוקים ה-ז?
- "בְּגוֹי חֲנֵף אֲשַׁלְחֵנּוּ", מיהו "גוי חנף"? מדוע הוא מכונה כך?
- "וְהוּא לֹא כֵן יִדְמָה, וְלָבֹז לֹא כֵן יִחְשֵׁב", מה מלך אשור לא הבין?
- מה התפקיד שיעד ה' לאשור? פרט.
- במה מלך אשור התכוון לחרוג מתפקידו?
- מה היה שורש חטאו של מלך אשור? איזו מידה קלוקלת שלטה בו?

¹ "וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשְׁמֶרוֹן": מאמר מוסגר: לפי דעתו של סנחריב האלילים הם המגנים על העיר וככל שעיר יש לה יותר אלילים (פסלים) כך ההגנה על העיר גדולה יותר, והנה למרות שלערים שונות שהוא כבש יש יותר אלילים מלירושלים ומלשומרון ובכל זאת הוא גבר עליהם, קל וחומר שיעלה בידו לכבוש ירושלים ושומרון. (דעת מקרא)

2. למד היטב את פרק י פסוקים ח-יא, ואת הפירוש הצמוד אליהם, וענה:

א. את מי ישעיהו מצטט בפסוקים ח-יא?

ב. מה המשותף לששת הערים שמוזכרים בפסוק ט? ולשם מה הם מוזכרים?

ג. מה ההבדל בין ששת הערים המוזכרים בפסוק ט, לבין העיר ירושלים שמוזכרת בפסוק יא?

ד. מלך אשור מתגאה לא רק בניצחונות מדיניים אלא גם בניצחונות דתיים. בסס טענה זאת (צטט והסבר).

עונשה של אשור

לאחר שבפסוקים ה-יא ישעיהו תיאר את חטאה של אשור, בפסוקים יב-יט הוא מנבא את נפילת ממלכת אשור בעקבות גאוותה, ועלייתה המחודשת של מלכות בית דוד, הנאמנה לקב"ה. בפסוקים אלו יש להבחין בין החלקים השונים של דבריו:

החלקים	ישעיהו פרק י
א. הבטחה שה' יעניש את אשור על התפארותו.	(יב) וְהָיָה כִּי יִבְצַע אֲדֹנָי אֶת כָּל מַעֲשָׂהוּ בְּהָרְ צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם, אֶפְקֹד עַל פְּרִי גִדְל לִבָּב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וְעַל תַּפְאֲרַת רוּם עֵינָיו:
ב. ציטוט דברי ההתפארות של מלך אשור.	(יג) כִּי אָמַר: בְּכַח יְדֵי עֲשִׂיתִי וּבְחֻכְמֹתַי כִּי נִבְנוֹתִי, וְאֶסִּיר גְבוּלֹת - עַמִּים, וְעֲתוּדוֹתֵיהֶם - שׁוֹשְׁתִי, וְאוֹרִיד כְּאִפִּיר - יוֹשְׁבֵימָם: (יד) וַתִּמְצָא כְּקֹן יְדֵי לְחִיל הָעַמִּים, וְכִאֲסֹף בִּי צִים עֲזָבוֹת כָּל הָאָרֶץ אֲנִי אֶסְפְּתִי, וְלֹא הָיָה נֹדֵד כְּנֶף וּפְצָה פֶה וּמְצַפְצֵף:
ג. תגובת הנביא בשמו של ה' לדברי ההתפארות של מלך אשור.	(טו) הֲיִתְפָּאֵר הַגִּרְזֹן עַל הַחֹצֵב בּוֹ? אִם יִתְגַּדֵּל הַמְּשׁוֹר עַל מְנִיפוֹ?! כְּהִנֵּף שִׁבְט וְאֶת מְרִימָיו!! כְּהֵרִים מִטָּה לֹא עָץ!:
ד. העונש שה' יביא על ממלכת אשור	(טז) לָכֵן יִשְׁלַח הָאֱדוֹן ה' צְבָאוֹת, בְּמִשְׁמָנֵי - רְזוֹן, וַתַּחַת כְּבֹדוֹ - יִקַּד יְקַד כִּיקוּד אֵשׁ: (יז) וְהָיָה אוֹר יִשְׂרָאֵל - לְאֵשׁ, וּקְדוֹשׁוֹ - לְלֶהָבָה וּבְעֵרָה וְאֶכְלָה שִׁיתוֹ וְשָׁמִירוֹ, בְּיוֹם אֶחָד: (יח) וּכְבוֹד יַעֲרוּ וְכִרְמֵלוּ מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר - יִכְלָה, וְהָיָה כְּמַסַּס - נָסַס: (יט) וְשָׂאָר עֵץ יַעֲרוּ - מִסִּפֵּר יְהִי, וְנָעַר יִכְתְּבֵם:

חלק א: הבטחה שה' יעניש את אשור על התפארותו.

מלבי"ם, ישעיהו י, יב

היה כי יבצע ה' את כל מעשהו - עת יגמור ה' כל אשר בדעתו לעשות ע"י מלך אשור להעניש כל המורדים בו. ומתי יגמור מעשהו? מתי יאמר לצרת העם דיי? בהר ציון ובירושלים, עת יבא סנחריב לכבוש את הר ציון שאז יהיה גמר הזעם...

3. ישעיהו מנבא שבבוא הזמן, ה' יעניש את מלך אשור על גאוותו ועל מעשיו. עיין בפסוק יב, ובדברי המלבי"ם וענה:

א. מתי יבוא הזמן שה' יעניש את מלך אשור?

ב. לפי לתיאור המאורעות של ספר מלכים ב, מתי בפועל ה' העניש את מלך אשור? (בין אלו שני מאורעות?)

חלק ב: ציטוט דברי ההתפארות של מלך אשור

4. עיין בפסוקים יג-יד, וענה:

א. בפסוק יד מלך אשור משתמש ב"דימוי הקן", הסבר **בלשונך** בטבלה הבאה את הדימוי.

הדימוי בלשונך	הדימוי בלשון המקרא
	וּתְמַצָּא כְּקוֹן יָדַי, לְחִיל הָעַמִּים
	וְכִאֲסוּף בִּי צִים עֲזָבוֹת, כָּל הָאָרֶץ אֲנִי אֶסְפְּתִי
	וְלֹא הָיָה נִדָּד כָּנָף, וּפְצָה פֶה וּמְצַפְצֵף:

ב. מה מלך אשור מבקש לבטא באמצעות דימוי זה? (פסוק יד)

ג. למי, ולאיילו תכונות מלך אשור מייחס את הצלחת כיבושיו? (פסוק יג)

ג. תגובת הנביא בשמו של ה' לדברי ההתפארות של מלך אשור

ישעיהו י, טו

הֲיִתְפָּאֵר הַגְּרֹזֵן עַל הַחֹצֵב בּוֹ? אִם יִתְגַּדֵּל הַמְּשׁוֹר עַל מְנִיפּוֹ?!
 כִּהְנִיף שִׁבְט וְאֶת מְרִימָיו?! כִּהְרִים מְטָה לֹא עֵץ?!

רש"י

היתפאר הגרזן - הקב"ה אומר לא היה לך להתהלל בזאת, כי אינך אלא כגרזן שלי ואני החוצב בך נפרע על ידך מאויבי אדם יתגדל המשור - אתה המשור ואני המניפו, וכי דרך המשור להתהלל על מניפו. כהניף שבט את מרימיו - כאלו היה השבט מניף את עצמו ואת יד המרימו, והלא אין שבט מניפו אלא האדם. כהרים מטה לא עץ - לא העץ הוא המרים אלא האדם הוא המרים.

5. בפסוק טו מובאים ארבעת המשלים המוצגים כ**שאלות רטוריות**, עיין בפסוק ובדברי רש"י, וענה:

א. ארבעה משלים מבארים עיקרון אחד, מהו העיקרון?

ב. הסבר את אחד המשלים, ופרט כיצד הדימוי מדגים את העיקרון.

ג. הסבר את הנמשל לאחד המשלים?

ד. כיצד יש במשלים הללו מענה של הנביא לדברים שנאמרו ע"י מלך אשור בפסוקים יג-יד?

ד. העונש שה' יביא על ממלכת אשור

בפסוקים טז-יט הנביא מתאר את העונשים החמורים שיקבל מלך אושר וממלכתו על שפגעו בישראל. זו לא הפעם הראשונה שה' מבטיח להעניש, ואף מעניש את העמים שפגעו בישראל. הענשה זו מעוררת קושי רעיוני אליו מתייחס הרמב"ן בפירושו:

○ **רמב"ן בראשית טו, יד**

והטעם כמו שאמר הכתוב: "וקנאתי לירושלם ולציון קנאה גדולה וקצף גדול אני קוצף על הגויים השאננים אשר אני קצפתי מעט, והמה עזרו לרעה" (זכריה א, יד)... וכן היה במצרים שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם ליאור, וימררו את חייהם וחשבו למחות את שמש, וזה טעם דן אנכי - **שאביא אותם במשפט, אם עשו כנגזר עליהם או הוסיפו להרע להם...**

וכן הכתוב אומר בסנחריב "הוי אשור שבט אפיי" וגו' "בגוי חנף אשלחנו ועל עם עברתי אצונו" (ישעיהו י, ה). ואמר הכתוב "והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב כי להשמיד בלבבו". ועל כן הענישו בסוף, כמו שנאמר "והיה כי יבצע ה' את כל מעשהו אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור ועל תפארת רום עיניו" וגו' (שם י, יב)...

6. עיין בדברי הרמב"ן, וענה:

א. מה הקושי הרעיוני שאליו מתייחס הרמב"ן?

ב. כיצד הרמב"ן מיישב את הקושי הרעיוני במקרה של סנחריב?

פרט שני הסברים על מה נענש סנחריב וממלכתו, בסס את תשובתך על פסוקים שלמדנו בישעיהו פרק י.

הנבואה בהקשרה ההיסטורי: ישעיהו פרק י' והקבלתו למלכים ב פרקים י"ח-י"ט

פרקים יח-יט במלכים ב' מתארים את מסע סנחריב (701 לפנה"ס, על פי המקובל במחקר ההיסטורי), כאשר צבא אשור ערך מסע ענישה בערי החוף מצידון ועד אשדוד, במסגרתו פגע באופן אנוש ברוב המכריע של ערי יהודה וצר על ירושלים. מול חומות ירושלים נואם השר רבשקה, ומביא אל אנשי יהודה הנצורים את דברי מלך אשור. את דברי רבשקה ניתן לחלק לשני חלקים:

בחלק הראשון (יט-כה) של הדברים רבשקה מציג את סנחריב כשליחו של ה', שיועד להעניש את העם החוטא.

בחלק השני (כו-לה), בהמשך דבריו רבשקה מפסיק לראות את עצמו ככפוף לציווי ה' ואף מתקומם נגדו.

מלכים ב פרק יח

(יט) ויאמר אלהים רב שקה אמרו נא אל חזקיהו כה אמר המלך הגדול מלך אשור מה הבטחון הזה אשר בטחתי:

(כ) אמרת אף דבר שפתיים עצה וגבורה למלחמה עתה על מי בטחתי כי מרדת בי:

(כא) עתה הנה בטחתי לך על משענת הקנה הרצוצה הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו ובה ככפו ונקבה

כן פרעה מלך מצרים לכל הבטחים עליו:

(כב) וכי תאמרון אלי אל ה' אלהינו בטחנו הלוא הוא אשר הסיר חזקיהו את במתיו ואת מזבחתיו

ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחוו בירושלם:

(כג) ועתה התערב נא את אדני את מלך אשור ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל לתת לך רכבים עליהם:

(כד) ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הקטנים ותבטח לך על מצרים לרכב ולפרשים:

(כה) עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחתו ה' אמר אלי עלה על הארץ הזאת והשחיתה:

(כו) ויאמר אליקים בן חלקיהו ושבנה ויואח אל רב שקה

דבר נא אל עבדיך ארמית כי שמעים אנחנו ואל תדבר עמנו יהודית באזני העם אשר על החמה:

(כז) ויאמר אליהם רב שקה העל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה

הלא על האנשים הישבים על החמה לאכל את חריהם ולשתות את שיניהם מימי רגליהם עמכם:

(כח) ויעמד רב שקה ויקרא בקול גדול יהודית וידבר ויאמר שמעו דבר המלך הגדול מלך אשור:

(כט) כה אמר המלך אל ישיא לכם חזקיהו כי לא יוכל להציל אתכם מידו:

(ל) ואל יבטח אתכם חזקיהו אל ה' לאמר הצל יצילנו ה' ולא תנתן את העיר הזאת ביד מלך אשור:

(לא) אל תשמעו אל חזקיהו

כי כה אמר מלך אשור עשו אתי ברכה וצאו אלי ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו ושתו איש מי בורו:

(לב) עד באי ולקחתי אתכם אל ארץ פארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ זית יצהר ודבש וחיו ולא תמתו

ואל תשמעו אל חזקיהו כי יסית אתכם לאמר ה' יצילנו:

(לג) ההצל הצילו אלהי הגוים איש את ארצו מיד מלך אשור:

(לד) איה אלהי חמת וארפד איה אלהי ספרוים הנע ועוה כי הצילו את שמרון מיד:

(לה) מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מיד כי יציל ה' את ירושלם מיד:

7. עיין בנאום רבשקה במלכים ב פרק יח פסוקים יט-לה, וענה :

א. צטט פסוקים המורים על כך שגם ישעיהו וגם רבשקה רואים במלך אשור שליח של ה'.

ישעיהו (בשם ה')	רבשקה (בשם מלך אשור)

ב. צטט את פסוק שבו ישעיהו מאשים את מלך אשור בגאווה בכך שזקף לזכות עצמו (ולא לה') את הצלחתו. וצטט את הפסוק מדברי רבשקה המוכיח שאכן מלך אשור חטא בפועל בחטא הגאווה הזה.

ישעיהו (בשם ה')	רבשקה (בשם מלך אשור)

○ פסוקים כד-כה: המתארים את הרגע שבו יתהפך הגלגל על אשור

○ ישעיהו פרק י

(כד) לכן כה אמר אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת אֵל תִּירָא עַמִּי יֵשֶׁב צִיּוֹן מֵאֲשׁוּר, בְּשִׁבְט יַכְכָּה וּמִטְהוּ יִשָּׂא עֲלֵיָךְ בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם :
(כה) כִּי עוֹד מְעַט מְזַעַר וְכָלָה זַעַם וְאִפִּי עַל תְּבַלִּיתָם :

למרות האיום הקשה של אשור, והחשש הגדול ממנו, אומר הקב"ה, כל זה זמני עוד מעט יכלה זעם ה' על עם ישראל ואילו אפו (כעסו) יתעורר על תבליתם (תועבותיהם) של בני אשור ואז ישראל יושע.

○ מלבי"ם ישעיהו פרק י

(כד) לכן אל תירא עמי - הגם ששאר אומות ייראו מאשור, אתה "עמי אל תירא", והגם שגם עשרת השבטים ייראו מאשור, על כל פנים אתה "עמי ישב ציון אל תירא מאשור", כי לא יוכל לך כי רק "בשבט יככה" - שהכאת השבט אינה מסוכנת, ולא יככה ב"מטה" שהכאתו מסוכנת...
(כה) כי עוד מעט מזער וכלה זעם - הזעם שהוא קללתי אשר היא היתה המטה בידו להכות עמים, כמו שאמר "ומטה הוא בידם זעמי" יכלה, כי לא אזעום עוד, ואם כן לא יהיה בידו מטה להכות.
ואפי - אבל האף שלי לא יכלה עדיין, אך לא יהיה האף על בני תבל, רק על תבליתם (חטאתם) ותועבתם של בני אשור.

8. בפסוקים כד-כה, הנביא מרגיע את ישראל מפני האיום הקשה של אשור. באילו שני טיעונים הנביא ישעיהו מרגיע את ישראל? היעזר בפירוש המלבי"ם.

○ פסוקים לב-לד: מפלת אשור

פסוקים אלו מהווים הקדמה להמשך הנבואה בפרק י"א, וגם את ההתחלה של הפטרת יום העצמאות.

○ ישעיהו פרק י

(לב) עוד היום בָּנָב לְעַמְד, וְנִפֵּף יְדוֹ הַר בֵּית בֵּית צִיּוֹן - גְּבַעַת יְרוּשָׁלַם : ס
 (לג) הִנֵּה הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת : מְסַעֵף פְּאָרָה - בְּמַעֲרָצָה, וְרָמִי הַקּוֹמָה - גְּדוּעִים, וְהַגְּבָהִים - יִשְׁפְּלוּ :
 (לד) וְנִקֵּף סִבְכֵי הַיַּעַר - בְּבַרְזֵל, וְהַלְבָּנוֹן - בְּאֲדִיר פּוֹל :

○ מצודת דוד, ישעיהו פרק י

(לב) עוד היום - כל כך מיהר (אשור) בהליכתו למען יעמוד בנוב בעוד יום, כי משם יכול הרואה לראות את ירושלים.
 ינופף - כשראה את ירושלים היה מניף ידו עליה בדרך בזיון ולעג כאומר הלא בנקל אכבשנה.
 (לג) הנה האדון - כאומר אבל לא היה כמו שחשב, כי הנה האדון ה' כרת ענפיו בכלי המשחית,
 רצה לומר שלח המלאך והכה בהם.
 ורמי הקומה - האילנות גבהי הקומה נעשה כרותים רוצה לומר מתו הגיבורים.

מצודת דוד מפרש שהמנופף והמתגאה הוא האויב כלומר אשור. מלך אשור במסע הכיבושים שלו מתקרב לירושלים ובהגיעו לנוב שהיא צפונית לירושלים, הוא משקיף עליה והוא כל כך בטוח בעצמו, עד שהוא לועג לירושלים. אך בסוף הפרק הנביא מתאר את מפלתו של אשור, ישעיהו מדמה את צבא אשור ליער: הפאר (הצמרות והענפים) יגדעו, עצי היער הסבוכים ייכרתו בברזל, העצים הגבוהים יפלו. המלבי"ם מוצא בפסוקים הדרגה: תחילה יפלו רמי הקומה, ואח"כ העצים הרגילים, "והנמשל על נפילת מחנהו ע"י מלאך ה' שיפלו תחלה שריו וגבוריו ואח"כ כלל מחנהו". הפסוקים הם משל לנפילתו הפלאית של צבא אשור: נפילה זו מתוארת בספר מלכים ב:

○ מלכים ב פרק יט

(לה) וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶאךָ ה' וַיִּדֹף בְּמַחֲנֵה אֲשׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וְחַמְשָׁה אֲלָף
 וַיִּשְׁפְּימוּ בַבֶּקֶר וְהִנֵּה כָלֶם פְּגָרִים מֵתִים :
 (לו) וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיָּשָׁב בְּנִינֹה :

עלייתה המחודשת של מלכות בית דוד פרק יא

בפרק יי הנביא תיאר את מסע הכיבושים של מלך אשור: את הערים והעמים הרבים שהוא כבש במסעיו, את ההרס והחורבן שהוא הותיר אחריו בארץ יהודה, ואיך הוא יגיע לשערי ירושלים ושם הוא יהיה בטוח שיכבוש אותה בקלות. הנביא בסוף פרק י המשיך לתאר, איך ה' יכה את צבא אשור, הצבא ינחול מפלה עצומה, לא יעלה בידם לכבוש את ירושלים, ומלך אשור וצבאו יחזרו לארצם. בפרק יא הנביא מתאר מה יקרה בישראל בעקבות נפילת ממלכת אשור, הוא מנבא שתחל עלייה מחודשת של מלכות בית דוד:

לקרוא בקול את הפסוקים מבלי לפרש ומבלי לפרט, המטרה שהתלמידים רק יקבלו רושם ראשוני מהקריאה.

ישעיהו פרק יא

- (א) וַיֵּצֵא חֹטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל, וַיִּצְרַח מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה:
- (ב) וַנְּחֵה עָלָיו רוּחַ ה', רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה, רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה, רוּחַ דַּעַת וַיִּרְאֵת ה':
- (ג) וַהֲרִיחוּ בִּירְאֵת ה', וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוּט, וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ:
- (ד) וְשָׁפֵט בְּצִדְקַת דְּלִים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵנְוֵי אֶרֶץ, וְהִכָּה אֶרֶץ בְּשִׁבְט פִּי, וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית רָשָׁע:
- (ה) וְהָיָה צִדְקַת אֲזוֹר מִתְנִיּוֹ, וְהֶאֱמוּנָה אֲזוֹר חֲלָצָיו:
- (ו) וְגַר זָאֵב עִם כְּבִשׂ, וְנִמְר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ, וְעִגְל וְכַפִּיר וּמְרִיא יַחְדָּו, וְנֶעַר קֶטָן נִהַג בָּם:
- (ז) וַיִּפְרָה וְדָב תִּרְעִינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן, וְאַרְיֵה כְּבָקָר יֹאכַל תְּבֹן:
- (ח) וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל חֵר פֶּתֶן, וְעַל מְאוּרֵת צִפְעוֹנֵי גְמוּל יְדוּ הַדָּה:
- (ט) לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קִדְשֵׁי, כִּי מְלֶאכֶה הָאֶרֶץ דַּעָה אֵת ה', כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: פ
- (י) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא שָׂרֵשׁ יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ עַמִּים, אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרָשׁוּ וְהִיטְהָ מִנְחָתוֹ כְּבוֹד: פ

פסוק א: "חֹטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל"

ישעיהו פרק יא

(א) וַיֵּצֵא חֹטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל, וַיִּצְרַח מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה:

דעת מקרא ישעיהו יא, א

חוטֵר - מקל, ענף שיוצא מגזע אילן (כרות, וממנו העץ יתחדש ויפרח שוב).
נצר - קנה רך הצומח מן השורש משנגדע גזע האילן, ומן הנצר עתיד להתפתח אילן חדש.

9. עיין בפסוק א, ובפירושו דעת מקרא והסבר את הדימוי הנזכר בפסוק.

"יוצא חוטֵר מגזע ישי ונצר משורשיו יפריה",
באתר "נאות קדומים"

	המשל
	הנמשל

שד"ל ישעיהו יא, א

והנה "וַיִּצְא חֲטָר" הוא נמשך אל "וַיִּנְקֹף סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבְּרָזִל, וְהִלְבְּנוּן בְּאֲדִיר יְפוֹל" (ישעיהו י, לד) כי תחת שמלך מלך אשור עם כל כבודו ישפל וייגדע, בית דוד ירום ונישא. ומפני שהמשיל מלך אשור ליער גדול, המשיל בית דוד לחוטר קטן הצומח מחדש מגזע.

10. שד"ל מפרש שהנביא בפסוק הראשון של פרק יא ממשוך על דרך ההנגדה את הדימוי של הפסוק האחרון שבפרק י'. מהו הדימוי, ומהי ההנגדה?

פסוקים ב-ה: תכונותיו של מלך המשיח

לאחר שבפסוק א ישעיהו מנבא שבעתיד יעלה ויפרח מחדש מלך המשיח מבית דוד, בפסוקים ב-ה ישעיהו מתאר את תכונותיו הנעלות של אותו מלך שיקום:

ישעיהו פרק יא

- (א) וַיִּצְא חֲטָר מִגֹּזַע יֵשִׁי, וַיִּנְצֹר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה:
- (ב) וַנְּחֶה עָלָיו רוּחַ ה', רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה, רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה, רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה':
- (ג) וְהָרִיחוּ בְיִרְאַת ה', וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוּט, וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ:
- (ד) וְשִׁפֵּט בְּצַדֵּק דְּלִים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי אֶרֶץ, וְהִכָּה אֶרֶץ בְּשִׁבְט פִּי, וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע:
- (ה) וְהָיָה צַדֵּק אֲזוֹר מִתְּנָיו, וְהֶאֱמַנְהָ אֲזוֹר חֲלָצִיו:

דעת מקרא ישעיהו יא, ב

וַנְּחֶה עָלָיו רוּחַ ה' - תנוח (תשרה) עליו, על המושל מצאצאי ישי, רוח ה', כלומר: כח וכשרון מיוחד, הנאצל מאת ה' על המלך בחירו לסייע לו בענייני ממלכתו כדרך שמצאנו בדוד, שנאמר בו בשעה שנמשל למלך: "וַתִּצְלַח רוּחַ ה' אֶל דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמְעַלְהָ" (שמואל א טז, ג).

מצודת דוד ישעיהו יא, ג

והריחו - לפי שהריח היא הרגשה קלה מאד לכן קורא להרגשה קלה בשם ריח, ורוצה לומר: במעט הבנה והתבוננות רגיש ויבחין בבני אדם הטובים המה אם רעים. ביראת ה' - ההרגשה הזאת תהיה לו בעבור היראה מה'.

רד"ק ישעיהו יא, ד

ושפט בצדק דלים - ...לפי שדרך העולם להדר פני הגדולים והעשירים... והוכיח במישור לענוי ארץ - ויוכיח החזקים במישור, בעבור ענוי ארץ שלא יגזלום ולא יעשקום, בעבור שהם רפים וחלשים.

11. עיין בפסוקים ב-ה, ובפירושי דעת מקרא, מצודת דוד ורד"ק, וענה:

- א. לפי דעת מקרא, מה ה"כלי" המרכזי שיאפיין את ההתנהלות של מלך המשיח, ובמה הכלי הזה יסייע לו?
- ב. בפסוקים ג-ד נאמר: "וְהָרִיחוּ בְיִרְאַת ה' : וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוּט... וְשִׁפֵּט בְּצַדֵּק דְּלִים... וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע". לפי מצודת דוד, מה התכונה המיוחדת שתהיה למלך המשיח שמתוארת בדימוי "וְהָרִיחוּ"?
- ג. לפי מצודת דוד, בזכות מה יזכה מלך המשיח לנהל את ממלכתו בצורה כל כך מעולה? בסס את תשובתך.
- ד. בפסוק ד נאמר "וְשִׁפֵּט בְּצַדֵּק דְּלִים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי אֶרֶץ". לפי הרד"ק, מה התכונה שמתוארת בפסוק זה?

○ השוואה בין פרק א לבין פרק יא

יש לראות את פסוקים אצלנו בפרק יא לאור מה שלמדנו בפרק א' על החטא - עיוות הדין, והתיקון - השבת המשפט והצדק לירושלים:

ישעיהו פרק א
(כא) איכה היתה לזונה קרנה נאמנה, מלאתי משפט, צדק וליון בה - ועתה מרצחים:
(כב) כספך הנה לסיגים, סבאך מהול במים:
(כג) שררך סוררים וחברי גנבים, כלו אהב שמד ורדף שלמונים, יתום לא ישפטו, וריב אלמנה לא יבוא אליהם:
(כד) לכן נאם האדון ה' צבאות, אביר ישראל, הוי אגחם מצרי ואנקמה מאויבי:
(כה) ואשיבה ידי עליך, ואצרך כבד סיגך, ואסירה כל בדילך:
(כו) ואשיבה שפטך כבראשנה, ויעצוך כבתחלה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק, קרנה נאמנה:
(כז) ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה:

פסוקים ו-י: "וגר זאב עם כבש"

12. עיין בפסוקים ו-י, לפי הפשט, פרט בלשונך, בטבלה שלפניך, שלושה דברים מרכזיים שיאפיינו בעתיד את ימי מלך המשיח?

ישעיהו פרק יא - בלשונך	ישעיהו פרק יא - בלשון המקרא
	(ו) וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירבע, ועגל וכפיר ומריא יחדו, ונער קטן נהג בם: (ז) ופרה ודב תרעינה יחדו ירבעו ילדיהו, ואריה כבקר יאכל תבן: (ח) ושעשע יונק על חר פתו, ועל מאורת צפעוני גמול דו הדח: (ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי,
	כי מלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים:
	(י) והנה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לגס עמים, אליו גוים ידרשו, והיתה מנחתו כבוד:

13. לפי פסוק ט, מה הסיבה שבימות המשיח אחד לא יפגע בשני, שלא תהיה כל אלימות?

פסוקים ו-ח: משמעות הנבואה "וגר זאב עם כבש"

הרמב"ן ויקרא כו, ו	רמב"ם הלכות מלכים יב, א
<p>כי תהיה ארץ ישראל (באחרית הימים) בעת קיום המצוות, כאשר היה העולם מתחילתו קודם חטאו של אדם הראשון אין חיה ורמש ממית אדם... וזה שאמר הכתוב: "וְשָׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל חֵר פֶּתֶן", וכן "וּפְרָה וְדָב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו... וְאַרְיֵה פִּבְקָר לֹאכֵל תִּבְּן" (ישעיה יא, ז-ח) כי לא היה הטרף בחיות הרעות, רק מפני חטאו של אדם כי נגזר עליו להיות טרף לשניהם והושם הטרף טבע להם גם לטרוף זו את זו... והנה בבריאתו של עולם נאמר בחיות שנתן להם העשב לאכלה דכתיב: "וּלְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכֹל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נִפְשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֵכָלָהּ", ואמר הכתוב "וַיְהִי כֵן" (בראשית א, ל). כי הוא הטבע אשר הושם בהם לעד. ואחר כך למדו הטרף, מפני החטא הממית כאשר פירשתי. וכשהותר שחיטת בעלי החיים לבני נח אחרי המבול... נשארו על מנהגם לטרוף. ובהיות ארץ ישראל על השלמות (כאשר בעתיד ארץ תגיע לעידן השלמות), תושבת רעת מנהגם, ויעמדו על הטבע הראשון אשר הושם בהם בעת יצירתם.</p>	<p>אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם... אלא עולם כמנהגו נוהג. זה שנאמר בישעיה "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ" - משל וחידה. ענין הדבר (משמעות המשל): שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם (עובדי האלילים שהם רשעים) המשולים כזאב ונמר...</p>

14. עיין בדברי הרמב"ם והרמב"ן, ענה:

א. מה ההבדל בין הרמב"ם לרמב"ן, במשמעותן של פסוקים ו-ח?

ב. מה ההבדל בין הרמב"ם לרמב"ן, בשאלה כיצד יראו בעתיד ימות המשיח?

"וגר זאב עם כבש" - דעה שלישית

☒ רד"ק יאו

וגר זאב עם כבש - ... והנכון, כי טבע החיות לא תתחלף, ויטרפו ויאכלו בשר, כמו שהם עושים עתה. אלא הבטיח את ישראל שהחיות הרעות לא יזיקו בכל ארץ ישראל. כיון שהם טובים, ושמרו דרך ה' - לא תשלוט בהם חיה רעה... ויחזרו כולם לדעת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו...